
O b s a h

Část první

1. Kdo naučil člověka mluvit?	7
2. Jazyků je mnoho	9
3. Znáte své příbuzné? (Příbuznost jazyků. Třídění jazyků)	10
4. Do dějin vstupují Slované	14
5. Jazyky živé — jazyky mrtvé. Jazyky světové a umělé	16
6. Z dějin českého jazyka	18
7. Tisíc let českého jazyka (Jazyk se vyvíjí)	21
8. O českých nářečích	27
9. O útvarech nadnářečních a o hovorové podobě spisovné češtiny	32

Část druhá

1. Něco o dorozumívání (Řeč. Posunková řeč. Jazyk mluvený a psaný)	37
2. O lidském mluvicím stroji (O mluvidlech a artikulaci)	39
3. Není hláska jako hláska (O hláskách, samohláskách, dvojhláskách i souhláskách, o rozdělení souhlásek; o „ligové“ tabulce českých hlásek)	42
4. Slovo pod lupou (O slabikách a jejich složení, o délce slov a o slově nejdelším)	49
5. Slovo a věta poslechem (O slovním přízvuku, důrazu, o příklonkách a předklonkách a ještě o něčem jiném)	52
6. O statečném rytíři a o správné výslovnosti	55
7. Která řeč je nejkrásnější? (O libozvučnosti hlásek v češtině)	62

Část třetí

1. O největším objevu lidstva (Od značek k písmu. Od hieroglyfů k hláskovému písmu. O písmu vůbec, latinka a azbuka)	71
2. Jak psali naši předkové a jak my (Pravopis jednoduchý, diakritický, bratrský. Pravopisné opravy v obrození: analogická, skladná. Pravidla českého pravopisu)	78
3. Je český pravopis těžký?	87
4. Povídání o abecedě	94

Část čtvrtá

1. Každý Čech čtvrtmilionářem
(Slovní zásoba. Slovní zásoba národní, individuální, aktivní a pasivní. Jádro slovní zásoby. Frekvence slov) 101
2. O slově, o slovním významu a o systému ve slovní zásobě
(Slovo, význam slovní a mluvnický. Sousloví. Slovo popisné a značkové. Systém slovní zásoby) 105
3. Slovní zásoba se neustále mění
(Slova zanikají. Slovní zásoba se stále obohacuje. Stará slova do-
stávají nový význam. Tvoří se nová slova. Přejímání slov) 108
4. V české kuchyni
(O přejímání cizích slov. Invaze latinských a řeckých slov. Češi
poznávali svět. Slova původem exotická. Výpůjčky z jazyků slo-
vanských. Česká slova v cizině) 113
5. Půjdete na fotbal, nebo na kopanou?
(O užívání slov přejatých) 121
6. O potížích s demokracií, diskusí a imperialismem
(Výslovnost cizích slov) 123
7. O slovním významu
(Slovní význam obecný a jedinečný, širší a užší. Pojem nadřazený
a podřazený, souřadný. Výčet a třídění) 127
8. O slovech milých a nemilých
(Citové zabarvení slov; slova neutrální a expresivní. Vyjadřování
objektivní a subjektivní) 132
9. O koruně a korunách vůbec
(Slovní význam základní a druhotný. Slova mnohoznačná a jedno-
značná; termíny) 134
10. Může sedlák orat s dvěma komoni?
(Slohové rozvrstvení slovní zásoby. Slova slohově neutrální; slova
spisovná a nespisovná; slova odborná, knižní, zastaralá, básnická,
hovorová; nářeční, slangová, argotická) 137
11. Proč pan Kolbaba opustil resort ministerstva pošt
(Synonyma. O rozdílech mezi synonymy. Antonyma) 141
12. O souvislosti studentské koleje s vozovou kolejí, motoru s nemoto-
rou a přidavek o bidlech
(Slova souzvučná. Dublety) 146
13. Má se jako pes
(O přirovnání) 149
14. Táhli za jeden provaz: vzali nohy na ramena
(Rčení; klišé, fráze) 153
15. Ty jsi ale dobrák
(Ironické užití slova, eufemismus, dysfemismus) 155
16. Co máme vědět o slovnících 161

Část pátá

1. Jak se tvoří nová slova (Tvoření slov odvozováním, skládáním, zkracováním)	173
2. O tzv. příbuznosti slov a také něco o jejich „pitvě“ (Slovní čeleď, příbuznost slov. Složená slova. Slovtvorný rozbor slova a rozbor stavby slova)	176
3. Ekonomie při odvozování slov (Slovtvorné významové skupiny. Mnohovýznamovost přípon. Odvozování slov se řídí pravidly. I způsoby odvozování slov zastarávají, přípony odumírají)	179
4. Jak se jmenujeme (Jména osobní. Dvoujmennost osob. Přízviska. Jméno rodné a příjmení. Původ příjmení. Některé zvláštnosti v pravopisu a skloňování příjmení. Jak se podpisujeme)	184
5. O tvoření jmen ženských (Přechylování)	193
6. Jak vzniklo jméno vašeho rodiště? (Místní jména. Místní jména obyvatelská, osobní, ze jmen obecných, cizího původu. Jména pomístní)	199
7. Od plachetnice přes parolodi k parníkům (Tvoření slov skládáním. Slova složená; spřežky. Přídavná jména složená)	205
8. O tranzistoru, Sanorinu a jiných podivných slovech (Slova umělá, zkratková a odvozená)	209

Část šestá

1. Desatero slovních druhů	215
2. Všechno má jméno, avšak ne všechno má své jméno vlastní	219
3. Potíže s velkými a malými počátečními písmeny	223
4. Kterého rodu je vlastně „kůň“?	225
5. Je dobytek životný, či neživotný?	228
6. Proč nemají ženy v mluvnicí přednost	230
7. Trampoty s číslem u nás i ve světě	232
8. Rod a číslo předchází pád	234
9. Vzorná jména	237
10. Jména udávající vlastnosti podstatných jmen neboli jména přídavná	239
11. Vymyslíte nové zájmeno?	242
12. Jak počítáme	244
13. Slovo slov	247
14. Budeme si tykat?	250
15. To byly časy!	253
16. Dnešní časy a jejich využití	256
17. O slovesných způsobech i nezpůsobech	258
18. Není rod jako rod	260
19. O jedné zvláštnosti slovanských jazyků	262

20. A opět vzorná slova, tentokrát pro slovesa	266
21. Slova při slovese neboli příslovce	268
22. Předložky	269
23. Spojky a částice	271
24. Jak vlastně volá kohout?	272
25. Potíže s některými tvary některých jmen	275
26. ... a některých sloves	277

Část sedmá

1. Začíná se od Adama: něco o větách (Trojí stránka věty. Věta, souvětí. Druhy vět podle obsahu a jejich interpunkce)	281
2. Pane, nevíte, kolik je hodin? (Zápor větný a členský; zápornky <i>ne</i> , <i>ni</i> . Zesilování záporu. Věty s <i>aniž</i> . Věty s <i>aby</i> po slovesech obavy a bránění. Zápor slovní)	286
3. Leccos o shodě přísudku s podmětem (Větné vztahy a jejich mluvnické vyjádření; větné členy. Shoda přísudku s podmětem)	292
4. Byl první máj (Přívlastek shodný a neshodný; holý, rozvitý a několikanásobný. Přívlastek rozlišující a hodnotící. Přívlastek volný a těsný. Přístavek)	300
5. Sviť, měsíčku, polehoučku ... (Nepravidelnosti ve větné stavbě; vsuvka, citoslovce, věta neúplná)	309
6. O stavbě souvětí (Počet vět v souvětí. Věty hlavní a vedlejší. Souřadné a podřadné spojení vět. Složitě souvětí)	314
7. O jednom strašidlu: interpunkce souvětí	322
8. Řeč se mluví (Řeč přímá, nepřímá a polopřímá)	328

Část osmá

1. Kapitola „nezáživná“: o gramatice (Nauka o jazyce a její části. Popis jazyka. Systém jazyka)	335
2. Kapitola „záživnější“: nejen o jazykovědě, ale i o jazykovědcích	341
3. Chvála jazyka českého	349
Věcný rejstřík	353
Literatura	358
Obsah	360

Jednotlivé oddíly zpracovali: I. 1.–7., II.–V., VII.–VIII. Jar. Jelínek, I. 8.–9. a VI. VI. Styblík